

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Úkoly a možnosti působení pedagogických
pracovníků ve vězeňství**

Bakalářská práce

Pardubice 2009

Petr Šrubař

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DĚLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Petr **SRUBAŘ**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**

Název tématu: **Úkoly a možnosti působení pedagogických pracovníků ve
výchově**

Z á s a d ý k o n u v ý b e r u t e m a t u

- 1) Úvod
- 2) Úvodní poznámky pedagogického pracovníka (základní podmínky, možnosti, výhledy věz-
nůby)
- 3) Úinnost a úkoly pedagogických pracovníků v prostředí věznic
- 4) Programy zacházení s vězňami (či realizace u pedagogických pracovníků)
- 5) Výzkumná část - kvalitativní výzkum (metody sběru dat, analýzy (analýzy
dokumentů) zaměřené na zjištění typu a intenzity aktivit pomáhajících pedagogických
pracovníků ve věznicích (výzkum kvalifikace pracovníků věznic)
- 6) Závěr

Rozsah zručných prác:

Typy a pracovné zprávy:

Typ na spracovaní bakalárske práce   **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- POLCAULT M.: Dohlížet a trestat
- REŠLOVÁ V.: Vězeňský systém v České republice
- SKALKA, JAROLÍM: Základy pedagogiky dospělých
- DEDLA P.: Význam motivace pro učení
- HEGROVÁ D.: Skupinové vyučování a jeho didaktický přínos

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Martin Kocanda

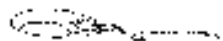
Katedra ochrany společnosti

Datum zaslání bakalářské práce:

30. dubna 2008

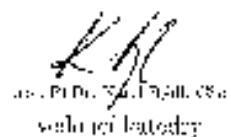
Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

Ing. Miroslav Štejneger,
děkan

T. S.

PhDr. Zdeněk Štáhl, CSc.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 6. 2009

.....
Petr Šrubař

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Mgr. Martinu Kocandovi za odborné vedení práce, cenné připomínky a čas, který mi věnoval. Dále bych chtěl poděkovat Probační a mediační službě Znojmo a Věznici Znojmo za poskytnutí materiálů k vypracování této práce. V neposlední řadě bych rád také poděkoval rodině a přátelům, kteří mě při tvorbě této práce podporovali.

Abstrakt

ŠRUBAŘ, Petr: Úkoly a možnosti působení pedagogických pracovníků ve vězeňství. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, 2009.

Bakalářská práce se teoreticky zajímá o vězeňský systém v České Republice, Vězeňskou službou České Republiky a profilací věznic. Druhá část je zaměřena na činnost odborných pedagogických pracovníků ve vězeňství. Především jejich činnost spojená s výkonem trestu odnětí svobody u odsouzených. Ve třetí části jsou objasněny a popsány programy zacházení u vězňů odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody a jejich vliv na chování odsouzeného.

Klíčová slova

vězeňství – výkon trestu odnětí svobody – pedagogický pracovník – programy zacházení

Title

Duties and options of pedagogical workers's in prison service

Abstract

Bachelor thesis concerns about prison system in Czech Republic, Prison service in Czech Republic and profilation of prisons. The second part is focused on activities of pedagogical workers in Prison service. In partucular their acitivities depending on execution of confinement. In the third part are described and explained prisoners' programs of treatment and their influence on behavior of prisoners.

Keywords

prison service – execution of confinement – pedagogical worker - treatment programs

Obsah

Úvod	10
1. Vězeňství v České Republice	11
1.1. Právní vymezení vězeňství v České Republice	11
1.2. Vězeňská služba České republiky	14
1.2.1. Úkoly Vězeňské služby ČR	14
1.2.2. Členění Vězeňské služby ČR	15
1.2.3. Organizace Vězeňské služby ČR	16
1.3. Charakteristika věznic v ČR	17
1.3.1. Věznice s dohledem	17
1.3.2. Věznice s dozorem	18
1.3.3. Věznice s ostrahou	18
1.3.4. Věznice se zvýšenou ostrahou	19
1.3.5. Vazební věznice	19
1.3.6. Věznice pro mladistvé	20
1.4. Specifické skupiny odsouzených	20
2. Právní postavení pedagogických pracovníků	24
3. Činnost a úkoly pedagogických pracovníků	
v penitenciárních zařízeních	28
3.1. Vychovatel	28
3.2. Speciální pracovník	29
3.3. Psycholog	31
3.4. Sociální pracovník	32
3.5. Vychovatel – terapeut	33
3.6. Pedagog volného času	33
3.7. Sociolog	34

4. Programy zacházení u odsouzených realizované pedagogickými pracovníky	35
4.1. Edukační programy	37
4.2. Volnočasové programy	38
4.3. Pracovní programy	39
4.4. Tréninkové a psychoterapeutické techniky	40
4.5. Extramurální programy	41
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	43

Úvod

Práce se věnuje tématu vězeňství v České Republice. Hlavním tématem je především činnost a působením pedagogických pracovníků ve vězeňství. Práce se snaží přiblížit čtenáři funkce, které pedagogičtí pracovníci ve vězeňství zastávají, a objasnit jejich každodenní činnost.

Práce je členěna do čtyř samostatných kapitol, kdy první kapitola přibližuje vězeňství v České Republice. Poukazuje na právní normy a zákony, které určují řád českého vězeňství. Dále popisuje Vězeňskou službu České Republiky a poukazuje na její činnosti a organizaci. V první kapitole je také přiblížen systém věznic v České Republice a popsány všechny druhy věznic u nás se vyskytující. Poslední částí první kapitoly je popis specifických skupin umístěných ve věznicích v České Republice.

Druhá kapitola se zaměřuje na právní předpisy pedagogických pracovníků a upřesňuje kdo a za jakých podmínek je pedagogický pracovník. Zmíněna je i činnost Probační a mediační služby České Republiky, jakožto následovníka a pomocníka pedagogických pracovníků vně věznic.

Další kapitola se zabývá úkoly a činností pedagogických pracovníků v penitenciárních zařízeních. Popisuje všechny druhy odborných pracovníků ve vězeňství a přibližuje náplň práce každého z nich.

Poslední čtvrtá kapitola se zabývá programy zacházení u odsouzených realizované pedagogickými pracovníky. Popisuje jednotlivé programy a snaží se o to, aby čtenář co nejlépe porozuměl práci pedagogických odborných pracovníků ve vězeňství.

1. Vězeňství v České Republice

1.1. Právní vymezení vězeňství v České Republice

Každá lidská společnost si utváří určitý systém způsobů jednání na situace, kdy nejsou dodržovány její stanovené normy, hodnoty a je ohrožen její způsob fungování či samotná existence společnosti. Toto chování zahrnuje samozřejmě i pachatele trestných činů a další výtržníky proti normám, kteří ohrožují systém fungování, systém hodnot a norem společnosti a narušují společenské soužití a fungování celé společnosti.

Způsob trestání pachatelů trestných činů vymezuje trestní právo. Přímou reakcí na určitý spáchaný čin je odpovídající trest stanoven trestním právem. „Trest je pojmově vymezen jako opatření státního donucení, ukládané jménem státu k tomu povolányi soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli a které vyslovuje společenské odsouzení trestného činu a jeho pachatele.“¹

Abychom se mohli zabývat podrobněji nepodmíněným trestem odnětí svobody, je potřeba vysvětlit zakotvení samotné existence trestu a možnosti tresty ukládat v právním řádu České republiky. V základních ustanoveních ústavního zákona č. 1/1993 Sb. (dále jen Ústava ČR) v článku 2 odst.4 je zakotveno právo každého občana konat to, co není zákonem zakázáno a zakázáno nucením k takovému jednání, které zákon neukládá. Tento článek ustanovuje základní právo způsobu chování každého člověka spadajícího pod působnost Ústavy ČR. Ve článku 40 zákon stanovuje ochranu základních práv a svobod pomocí ochrany soudní moci. Článek 90 poté rozvádí funkci soudů. „Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.“² Což dle zákona každému obyvatele České Republiky zajišťuje, že o jeho právech, povinnostech, vině a protiprávním jednání bude rozhodovat nestranný a nezávislý soud stanovený dle zákonů České republiky.

Další stanovení práv a svobod člověka najdeme v Listině práv a svobod, kde článek 8 stanovuje, že „Osobní svoboda je zaručena.“ Druhý odstavec stejného článku upřesňuje, že „nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro

---

¹ NOVOTNÝ, O. a kol. Trestní právo hmotné. I. Obecná část. Praha : Kodex, 1997, s.197.

² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb. a 515/2002 Sb.

neschopnost dostát smluvnímu závazku.“ Ten doplňuje i článek 39, který stanovuje: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“ Listina tedy zaručuje a stanovuje základní zásady zákonnosti stanovující, že jen zákon určuje podmínky pro ukládání trestu a výběr druhu trestu. Zákony které mezi ně v současné době patří jsou např. trestní zákon, trestní řád, zákon o výkonu trestu odnětí svobody a další zákony. Nutno ještě dodat, že článek 6 Listiny práv a svobod říká, že „trest smrti se nepřipouští.“ Označuje tedy za nezákonné to, co v České Republice do roku 1990 bylo možné podle platného trestního zákona udělit jako výjimečný trest.

V historickém vývoji společnosti a její trestněprávní praxi se pojetí trestu postupně měnilo. V závislosti na úrovni právního vědomí společnosti se nově koncipuje účel trestu. Dnešní myšlení stanovuje účel trestu jako:

- a) Chránit společnost před pachateli trestných činů
- b) Zabránit pachateli v dalším páčání trestné činnosti
- c) Vychovávat pachatele k tomu, aby vedl řádný život
- d) Působit výchovně i na ostatní členy společnosti

„Účelem trestu tedy je přispět ke kontrole zločinnosti, chránit společnost před trestnými činy, odvracet trestné činy směřující proti právům a svobodám občanů, zabránovat pachatelům v další trestné činnosti, vychovávat je v řádné občany, napravit je a současně působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Samotný trest musí zůstat pouze prostředkem, jímž se společnost brání proti páčání trestných činů.“³ „Nejcharakterističtější a nezbytným znakem trestu je, že se jím působí určité osobě určitá újma. Jde tu o citelné zásahy do občanských práv (např. újmy na svobodě, cti, újmy majetkové apod.). Pohrůžka takovými újmy obsažená v trestním zákoně, jejich ukládání a výkon mají odvracet pachatele i ostatní členy společnosti od páčání trestných činů. České trestní právo založené na zásadách humanismu vychází z názoru, že trestní represe musí být rozumná a že má působit újmu, jen pokud to vyžaduje splnění účelu trestu. To znamená, že újma v trestu obsažená nemá převyšovat nezbytně nutnou potřebu ochrany společnosti.“⁴ Všechny tresty musí splňovat podmínky zákonů, kde např. trestní zákon ve článku 23. odstavci 2. stanovuje, že „výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.“ Trest také nesmí porušovat Listinu základních práv a

---

³ ČERNÍKOVÁ Vratislava et. al. Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity. Plzeň : Aleš Čeněk. 2008. 244s.

⁴ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

svobod, která ve článku 7. odstavci 2. stanovuje, že „Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“

„S trestem souvisí jeho účinnost, která by měla být jeho základní vlastností. Účinnost trestu lze vymezit poměrem minimální intenzity sankce k maximálnímu naplnění její funkce. Trest zůstává trestem jen tehdy, obsahuje-li sankci působící pachateli újmu, ať už jakéhokoli charakteru. Účinným trestem stát také naplňuje svou autoritativní funkci trestání za nezákonné chování občanů.“⁵

K realizaci trestů společnost používá jako jeden z nástrojů vězeňství. Slouží k realizaci trestu odnětí svobody. Jejich chod je zřizován a usměrňován následujícími zákony a normami:

a) Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráži České republiky, v platném znění

Zákonná norma určuje členění organizace Vězeňské služby České republiky jako takové a stanovuje povinnosti a možnosti příslušníků a zaměstnanců této organizace.

b) Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění

Stanovuje práva a povinnosti odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody.

c) Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, v platném znění

Podobný výše uvedenému. Stanovuje práva a povinnosti odsouzených ve výkonu vazby.

d) Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění.

Jedná se o prováděcí předpis k zákonu č. 169/1999 Sb.

e) Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, v platném znění.

Tato právní norma představuje prováděcí předpis k zákonu č. 293/1992 Sb.

Nutno také podotknout, že konkrétní podmínky jedné určité věznice závisí také na tzv. vnitřních řádech věznic, které jsou vydány dle zákona. Vnitřní řád však již nemá právo normy.

---

⁵ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

1.2. Vězeňská služba České republiky

Vězeňská služba České republiky funguje jako bezpečnostní sbor, který zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Stejně tak zajišťuje i ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů, při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Vězeňská služba byla zřízena s účinností od 1. ledna 1993 zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky. Vznikla transformací dosavadního Sboru nápravné výchovy, který nahradila. Má status správního úřadu a účetní jednotky. „Vznik Vězeňské služby ČR nebyl ani tak způsoben rozpadem československé federace, neboť i před rokem 1989 bylo vězeňství v kompetenci jednotlivých republik a jejich ministerstev spravedlnosti a neexistoval žádný federální subjekt, který by problematiku vězeňství zastřešoval, ale spíše novou politicko-společenskou situací. Byla zde společenská objednávka konstituovat novou demokratickou instituci, která bude v praxi realizovat výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby.“⁶ Tyto změny jsou zakotveny v již zmíněném zákoně č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráži České Republiky. Dále jsou pak rozpracovány ve Vyhlášce ministra spravedlnosti č. 17/1992. „Vězeňská služba je rozpočtovou organizací podřízenou Ministerstvu spravedlnosti, plní ve stanoveném rozsahu úkoly státní správy vězeňství a zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody.“⁷

1.2.1. Úkoly Vězeňské služby ČR⁸

- a) spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody
- b) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody
- c) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění

---

⁶ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

⁷ ČERNÍKOVÁ Vratislava et. al. Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity. Plzeň : Aleš Čeněk. 2008. 244s.

⁸ Zákon ČNR č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži ČR, § 2

d) provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody

e) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství

f) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody

g) provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby

h) vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky

i) plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána

j) zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby (dále jen "příslušníci") a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Institut vzdělávání, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby

k) poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních

l) prošetřuje vlastními pověřenými orgány 2) (dále jen "pověřené orgány Vězeňské služby") trestnou činnost příslušníků; ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.

Vězeňská služba plní i další úkoly podle zvláštních právních předpisů.

1.2.2. Členění Vězeňské služby ČR

Vězeňskou službu můžeme rozdělit na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu.

Vězeňská stráž střeží a převádí a eskortuje obviněné a odsouzené osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Střeží objekty Vězeňské služby (věznice,

vazební věznice a věznice pro místní výkon trestu) a zajišťuje pořádek ve všech těchto objektech.

Justiční stráž zajišťuje bezpečnost a pořádek v soudních síních i budovách soudů, dále také ve státních zastupitelstvích a jiných místech činnosti soudu. Také zajišťuje bezpečnost a pořádek Ministerstva spravedlnosti a zajišťuje bezpečnost výkonu pravomocí soudů a státních zastupitelství v rozsahu stanoveném zákonem.

Správní služba zabezpečuje ekonomickou, organizační, speciální pedagogickou, zdravotnickou a další odbornou a kvalifikovanou službu. Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů. Činnost správní služby zajišťují občanští zaměstnanci a příslušníci.

Příslušníci ve služebním poměru k Vězeňské službě pracující ve správní službě mohou být pověřeni plněním úkolů vězeňské stráže. Příslušníci pracující v justiční stráži mohou být dočasně povoláni k plnění úkolů vězeňské stráže v místech výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody jen v mimořádných případech, nemůže-li vězeňská stráž zajistit vlastními prostředky pořádek a bezpečnost v těchto místech. Vše pouze se souhlasem ministra spravedlnosti České republiky.

1.2.3. Organizace Vězeňské služby ČR

Základní organizační jednotky Vězeňské služby České Republiky tvoří generální ředitelství, vazební věznice, věznice a Institut vzdělávání.

Generální ředitelství je orgán ministra spravedlnosti pro řízení a kontrolu Vězeňské služby. V čele stojí generální ředitel, který odpovídá za činnost Vězeňské služby ministrovi. Generální ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

Vazební věznice slouží k vykonání výkonu vazby. Vazba plní účel zabránit předpokládanému maření trestního stíhání nebo případné další trestní činnosti.

Věznice slouží k vykonání trestu odnětí svobody a zajišťuje, aby trest byl vykonán v souladu se zákony.

Institut vzdělávání vězeňské služby sídlí ve Stráži pod Ralskem a vzdělávací středisko, které je jeho součástí sídlí v Kroměříži. Institut vzdělávání je rezortním vzdělávacím zařízením, které zajišťuje výuku a přípravu příslušníků a občanských pracovníků Vězeňské služby.

1.3. Charakteristika věznic v ČR

Výkon trestu odnětí svobody je rozdělen na 4 základní typy, podle nichž rozeznáváme i 4 základní typy věznic. Jsou to s dohledem, s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou.

V rámci jedné věznice je možné zřídit oddělení různých základních typů pokud tím není přímo narušen či ohrožen účel trestu odnětí svobody. Dále je možné zřídit i zvláštní typ oddělení nebo věznic pro mladistvé, kam se umísťují odsouzení, kteří ještě nedovršili 18. rok svého věku.

„Vnější diferenciaci realizují soudy zařazováním odsouzených v odsuzujícím rozsudku do jednoho ze čtyř typů věznic. Zahraniční zkušenosti jednoznačně ukazují, že systém zařazování odsouzených do jednotlivých skupin vnější diferenciaci přednostně podle trestněprávních kritérií je již překonán a v zemích s vyspělými penologickými systémy není uplatňován.“⁹ Nový trend upřednostňuje hodnocení pachatele podle rizik a jeho potřeb. Prvotní hodnocení je zaměřeno především na přezkoumání a zhodnocení jeho dosavadní minulosti, což vyžaduje odborný personál se specifickými znalostmi, zkušenostmi a kvalifikací. Tato metoda se nazývá „metoda hodnocení rizik a potřeb“ a je opakovaně používána v průběhu vývoje trestu odsouzeného. Tato metoda se však v České Republice nevyužívá. Využívá se pouze v zahraničí. V České Republice dochází k vnější diferenciaci na základě trestněprávních kritérií, které popisuje § 39a odst. 2 Trestního zákona. Přejít na novou metodu může zapříčinit pouze budoucí vývoj chování v trestu.

Umístění pachatele podle závažnosti přestupku se určuje dle Trestního zákona v § 39a odst. 2 a Řádu výkonu trestu odnětí svobody. Rozdělení podle závažnosti je následující:

1.3.1. Věznice s dohledem

Do věznice s dohledem se dostane pachatel trestného činu za který mu byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.

---

⁹ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

Odsouzení mají v této věznici volný pohyb v prostorách věznice. „Po pracovní době mohou nosit civilní oděv a účastnit se s povolením ředitele v okolí věznice na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, na bohoslužbách samostatně nebo s doprovodem pracovníka Vězeňské služby. O době a prostoru volného pohybu dostanou potvrzení. Bez dozoru pracují mimo věznici, dohled nad jejich pracovní činností provádí vychovatel minimálně jedenkrát týdně.“¹⁰

1.3.2. Věznice s dozorem

Do věznice s dozorem jsou zařazeni pachatele, kterým byl uložen trest „za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.“¹¹

Odsouzení se v prostorách věznice pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem Vězeňské služby. Ředitel může odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, povolit volný pohyb uvnitř věznice. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, kde nad nimi vykonává dohled určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za hodinu. Odsouzeným, u nichž je předpoklad, že toho nezneužijí, ředitel může povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů. Odsouzení mohou absolvovat kulturní akce mimo věznici, avšak musí se zdržovat v dohledu pracovníka Vězeňské služby. Odsouzení mohou přijímat návštěvy zpravidla bez dohledu zaměstnanců Vězeňské služby. Ředitel věznice může povolit jednou měsíčně volný pohyb v doprovodu návštěvy až na 24 hodin, o čemž se odsouzenému vydá potvrzení na předepsaném tiskopise, ze kterého plyne, kde a po jakou dobu se může zdržovat.

1.3.3. Věznice s ostrahou

Do věznice s ostrahou je umístěn pachatel, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z

---

¹⁰ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

¹¹ Trestní zákon v § 39a odst. 2

nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.

Odsouzení se ve věznici pohybují pod dozorem pracovníků Vězeňské služby, výjimečně mají při práci volný pohyb v prostoru věznice. Pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Dohled nad pracovní činností odsouzených provádí určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za 45 minut. Návštěvy probíhají zpravidla pod dohledem pracovníka Vězeňské služby.

1.3.4. Věznice se zvýšenou ostrahou

Soud zpravidla zařadí do této věznice pachatele, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi (§ 41 odst.1 Trestního zákona), kterému byl za zvlášť závažný trestný čin (§ 41 odst. 2 Trestního zákona) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu (§ 39a odst. 2 písm. d Trestního zákona).

Vězni umístění ve věznici se zvýšenou ostrahou se ve věznici pohybují pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Pracují pouze na pracovištích ve věznici nebo v celách. Volný pohyb po věznici se jim neuděluje ani při práci. Dohled nad pracovní činností provádí zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jednou za 30 minut. Návštěvy probíhají zpravidla pod dohledem příslušníka Vězeňské služby.

1.3.5. Vazební věznice

Vazba je opatření v trestním řízení, které slouží k zajištění osoby obviněného pro účely trestního řízení a výkonu trestu. Ve vazebních věznicích však mohou být také zřízena oddělení pro výkon trestu. Podmínky těchto oddělení jsou pak stejné jako ve výše uvedených typech věznic.

1.3.6. Věznice pro mladistvé

U věznice pro mladistvé není typické dělení do čtyřech stupňů jako u výše jmenovaných věznic. U mladistvých je kladen mnohem větší důraz na účinek izolace od společnosti. Preferuje se individuální způsob zacházení. Mladistvé můžeme zařadit do čtyřech rozdílných skupin:

- A.** odsouzení se základní charakteristikou osobnosti v normálu, u nichž poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí, emocionální a sociální nevyzrálosti, popřípadě špatného zacházení.
- B.** odsouzení s naznačeným disharmonickým vývojem osobnosti.
- C.** odsouzení s poruchami chování včetně poruch chování způsobených užíváním návykových látek, kteří vyžadují specializovaný výkon trestního opatření.
- D.** odsouzení s mentální retardací.

„Soud může zařadit pachatele do jiného typu věznice, než do které má být podle odstavce 2 zařazen, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude jeho náprava v jiném typu věznice lépe zaručena. Do věznice se zvýšenou ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen výjimečný trest. Do věznice s dohledem a věznice s dozorem zpravidla nezařadí pachatele, kterému byl vedle trestu odnětí svobody uložen trest vyhoštění, a pachatele, který se má na základě rozhodnutí soudu podrobit ochrannému léčení v ústavní formě.“¹²

Profilace jednotlivých věznic v České republice je stanovena nařízením generálního ředitele Vězeňské služby ČR (Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 16/2006, o vazebních věznicích a profilaci věznic) .

1.4. Specifické skupiny odsouzených

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a následně vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, považují za specifické kategorie odsouzených níže uvedené skupiny. Zmíněna je odlišnost od standardního výkonu trestu odnětí svobody:

---

¹² Trestní zákon v § 39a odst. 3

A. Mladiství

U mladistvých se často uplatňují individuální způsoby zacházení, které se zaměřují na rozvoj inteligenční, emociální a sociální zralosti s důrazem na přijetí odpovědnosti za spáchané činy, posílení samostatnosti v řešení životních problémů, omezování a zvládnání agresivních reakcí a nevhodného chování. Prostřednictvím vzdělávacích a pracovních aktivit jsou vedeni k získání znalostí a dovedností, které jim usnadní získání zaměstnání po návratu do občanského života. Mladistvý má nárok na 5 hodin návštěv po dobu jednoho kalendářního měsíce. Nárok na přijetí balíčku má mladistvý čtyřikrát ročně. U mladistvých je jiný rozsah kázeňských odměn a trestů než u standardního výkonu trestu.

B. Odsouzené ženy

Vnitřní řád, obsah a formy zacházení zásadně přihlížejí k psychickým a fyziologickým zvláštnostem žen, jakož i ke zvláštním potřebám těhotných žen, žen krátce po porodu a kojících matek. Těhotným ženám a ženám, u kterých od porodu neuplynulo ještě 6 měsíců, lze uložit jen mírnější formy kázeňského trestu (důtka, propadnutí věci, odnětí výhod vyplývající z předchozí kázeňské odměny).

Ve výjimečných případech a za splnění stanovených podmínek může být odsouzené ženě dovoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe a starala se o své dítě zpravidla do 3 let jeho věku. Takovým ženám je povoleno nosit vlastní oděv a obuv dle uvážení.

V případě matek nezletilých dětí rozhoduje ředitel věznice, zda může mít matka dítě u sebe na základě toho, jak o své děti matka pečovala dříve, než byla odsouzena, zda má dostatek vlastních prostředků, aby se o dítě dostatečně postarala a zda má možnost se o dítě starat po propuštění z výkonu trestu.

C. Trvale pracovní nezařaditelní

Odsouzení trvale pracovní nezařaditelní vykonávají trest ve specializovaných odděleních věznic, které jsou zřizovány generálním ředitelem Vězeňské služby České republiky.

Odsouzeným trvale pracovní nezařaditelným je odsouzený pokud:

- a) je starší 65 let, pokud ovšem sám nezažádá o pracovní zařazení

b) byl uznán plně invalidním

c) je jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení

Při výkonu trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných se uplatňují následující zásady:

a) jsou-li ve specializovaném oddělení umístění odsouzení zařazení do různých základních typů věznice, musí být ubytováni odděleně podle základních typů věznice tak, aby méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených

b) do cel a ložnic se odsouzení umísťují s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu na základě doporučení ošetřujícího lékaře, přičemž nekuřáci musí být na vlastní žádost vždy ubytováni odděleně od kuřáků

c) na návrh ošetřujícího lékaře nebo na vlastní žádost a se souhlasem tohoto lékaře mohou vykonávat vhodnou pracovní terapii uvnitř věznice, výjimečně i mimo věznici

d) prověrka početního stavu se provádí přímo na celách a ložnicích

e) podle rozhodnutí a pokynů lékaře se zajišťuje rehabilitační péče, pokud to podmínky ve věznici umožňují

f) věznice nabízí odsouzeným účast na vhodných kulturně výchovných a zájmových aktivitách

D. Odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování

Odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování mohou vykonávat trest ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby pouze na základě doporučení psychologa či psychiatra.

U odsouzených

a) s poruchou duševní a poruchou chování

b) s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek

c) s mentální retardací

se ve vnitřním řádu věznice, zejména při volbě obsahu a forem programu zacházení, přihlíží k závěrům odborného lékařského posouzení těchto odsouzených a k nutnosti individuálního nebo skupinového terapeutického působení.

E. Výkon trestu u odsouzených k doživotnímu trestu

Vnitřní řád věznice, jakož i obsah a formy zacházení, musí přihlížet k povaze tohoto trestu a nebezpečnosti odsouzených, kterým je takový trest uložen.

Návštěvy, vycházky a výkon kázeňských trestů probíhají odděleně od ostatních odsouzených. Ubytování jsou zpravidla po jednom. Ve zvlášť odůvodněných případech mohou být tito odsouzení během vycházek poutáni. Uvnitř svého oddělení také odsouzení většinou pracují.

F. Výkon trestu u odsouzených cizinců

Při umísťování odsouzených, kteří nejsou státními občany České republiky do věznice se podle možností postupuje tak, aby odsouzení téhož státního občanství anebo hovořící stejným jazykem spolu mohli komunikovat a aby bylo možné přihlížet k požadavkům kulturních a náboženských tradic.

Cizincům je podle možností věznice umožněna četba knih v jazyce, který ovládají, popřípadě jsou jim vytvořeny podmínky pro výuku českého jazyka. Bezprostředně po přijetí do výkonu trestu je odsouzený poučen o právu obracet se na diplomatickou misi a konzulární úřad státu, jehož je státním občanem. Uprchlíci a osoby bez státního občanství jsou poučeni o právu obracet se na diplomatickou misi státu pověřeného chránit jejich zájmy nebo na mezinárodní organizace, jejichž posláním je tyto zájmy chránit. Dále mají právo přijetí konzulární návštěvy a právo podání žádosti o předání k výkonu trestu do státu, jehož jsou státními občany, pokud takovýto postup umožňuje mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

Věznice je povinna informovat cizince o jeho právech a povinnostech v mateřském jazyce nebo v jazyce, jemuž rozumí a o tomto poučení vyhotovit záznam, který cizinec podepíše.

2. Právní postavení pedagogických pracovníků

Zákon 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů § 2 se zabývá a stanovuje kdo je to pedagogický pracovník. Doslovně píše, že pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu¹³ (dále jen "přímá pedagogická činnost"). Je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu.¹⁴ Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociální péče.

Podle stejného zákona § 2 a jeho článku 2 přímou pedagogickou činnost vykonávají následující profese:

- a) učitel
- b) vychovatel
- c) speciální pedagog
- d) psycholog
- e) pedagog volného času
- f) asistent pedagoga
- g) trenér
- h) vedoucí pedagogický pracovník

Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo splňuje tyto předpoklady stanovené v § 3 :

- a) je plně způsobilý k právním úkonům
- b) má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává
- c) je bezúhonný
- d) je zdravotně způsobilý
- e) prokázal znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak

---

¹³ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁴ Například zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Článek 2 považuje za bezúhonného pro účely tohoto zákona toho, kdo nebyl pravomocně odsouzen za a úmyslný trestný čin nebo za trestný čin nedbalostní spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti pedagogického pracovníka.

a) za úmyslný trestný čin

b) za trestný čin nedbalostní spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti pedagogického pracovníka

Zákon 2006/108 Sb. o sociálních službách § 1 ve článku 1. ustanovuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

Ve článku 2. tento zákon dále upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, ve zdravotnických zařízeních, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních.

Dále § 92 ve článku 2. stanovuje, že obecní úřad obce s rozšířenou působností koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky.

Zákonem 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě byla zřízena Probační a mediační služba, která provádí v rozsahu stanoveném tímto nebo zvláštním zákonem¹⁵ úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Probační a mediační služba je organizační složkou státu a účetní jednotkou.

Zákon 555/1992 Sb. o Vězeňské službě ČR v § 25 ustanovuje, že pedagogický pracovník je povinen plnit služební povinnosti a úkoly vyplývající pro něj ze zákonů a z

---

¹⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

dalších obecně závazných právních předpisů a z rozhodnutí a příkazů nadřízených. Dále je pedagogický pracovník povinen jednat s osobami ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody vážně a rozhodně, respektovat jejich práva, zabraňovat krutému nebo důstojnost ponižujícímu zacházení s těmito osobami i mezi nimi navzájem a působit k naplňování účelu výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

Při provádění služebních zákroků a služebních úkonů je příslušník povinen dbát cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, i své a nepřipustit, aby těmto osobám vznikla bezdůvodná újma a aby případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem.

Pracovník, který koná službu v občanském oděvu, je označen identifikačním štítkem s číslem.

Pracovník prokazuje svou příslušnost k Vězeňské službě služebním průkazem nebo služebním stejnokrojem s identifikačním číslem. V místech výkonu vazby, zabezpečovací detence nebo výkonu trestu odnětí svobody může příslušník prokazovat svoji totožnost též identifikačním štítkem. Ústním prohlášením "Vězeňská služba" prokazuje pracovník svoji příslušnost ve výjimečných případech, kdy okolnosti služebního zákroku neumožňují prokázat příslušnost stanoveným způsobem.

Pracovník je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděl při plnění služebních úkolů nebo v souvislosti s nimi a které v obecném zájmu nebo v zájmu zúčastněných osob vyžadují, aby zůstaly utajeny před nepovolanými osobami.

Pracovník je oprávněn provést u osoby ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody osobní prohlídku a prohlídku jejích věcí, prohlídku těla, snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů, popřípadě nařídit, aby se tato osoba podrobila lékařské prohlídce.

Pracovník je oprávněn odejmout osobě ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody věc, kterou má neoprávněně u sebe, anebo věc, která by mohla být prohlášena za propadlou nebo zabranou.

Pracovník je při plnění služebních úkolů oprávněn v případě bezprostředního nebezpečí ohrožení života, zdraví nebo majetku požádat každého o pomoc. Kdo byl o tuto pomoc požádán, je povinen ji poskytnout, pokud tím nevystaví vážnému ohrožení sebe nebo osobu blízkou, anebo pokud tomu nebrání jiné závažné okolnosti.

Pracovní vztahy občanských zaměstnanců se řídí zákoníkem práce, pokud se neřídí zvláštním právním předpisem.

3. Činnost a úkoly pedagogických pracovníků v penitenciárních zařízeních

Pedagogičtí pracovníci (dále jen „pracovníci“) mají ve věznicích na starosti oddělení výkonu trestu, případně oddělení výkonu vazby a trestu jednotlivých věznic. Na činnosti tohoto oddělení se podílejí jak příslušníci ve služebním poměru, tak občanskí pracovníci v pracovním poměru. Příslušníci vykonávají službu jako dozorcí, zatímco občanskí pracovníci realizují samotné odborné zacházení s odsouzenými.

Odborné pedagogické pracovníky můžeme rozdělit do těchto skupin:

- vychovatel
- speciální pedagog
- psycholog
- sociální pracovník
- vychovatel - terapeut
- pedagog volného času
- sociolog

3.1. Vychovatel

„Vychovatel je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznic. Vychovatel je odborně řízen prostřednictvím speciálního pedagoga a je podřízen vedoucímu oddělení.“¹⁶ „Prioritou pracovníka vychovatele je tedy zacházení s odsouzenými, kteří vykonávají trest ve věznicích, popřípadě ve vazebních věznicích, kde je toto povolání zastoupeno také. Jeho cílem, především v součinnosti s psychologem, je směřovat odsouzené k tomu, aby uznali svoji vinu na spáchaném trestném činu, a dále se snaží o to, aby odsouzení změnili svůj dosavadní způsob života, včetně naučení se jednání s lidmi v různých životních situacích. Velmi výrazně se tedy podílí na realizování programu zacházení jednotlivých odsouzených. Na kvalitách

---

¹⁶ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

vychovatele mnohdy závisí nakolik bude proces resocializace úspěšný“¹⁷

Vychovatel zná osobně a pedagogicky usměrňuje jemu svěřené odsouzené, zná sociální vztahy a skupinovou atmosféru v přidělené skupině, zúčastňuje se aktivně jednání poradních orgánů ředitele věznice (odborných komisí) a veřejného zasedání soudu projednávajícího podmíněné propuštění nebo přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice. Vede osobní karty odsouzených, provádí průběžné zápisy postihující probíhající naplňování účelu výkonu trestu u odsouzeného, podílí se na hromadně organizovaných akcích, dbá na kázeň odsouzených, na pořádek a upravenost ubytovacích prostor a motivuje odsouzené k přiměřené estetické úpravě. Realizuje svěřenou kázeňskou pravomoc, zpracovává návrhy na přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo věznici, návštěv bez zrakové či sluchové kontroly a přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění. Podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, zná odsouzené mající sklony k sebepoškozování, útekům, odsouzené vytypované jako možné objekty napadení nebo možné pachatele násilného jednání, odsouzené, kteří jsou vyšetřováni nebo obžalováni z další trestné činnosti, a ty jimž by měl být nařízen další nepodmíněný trest odnětí svobody nebo přeměněn trest podmíněný na nepodmíněný. Vytypovává odsouzené s aktuálními psychickými problémy a upozorňuje na ně odpovědné zaměstnance věznice, podílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí a navrhuje příslušná opatření k jejich řešení, předcházení a eliminaci, spolupracuje s příslušníky vykonávajícími dozorní službu a předvádění odsouzených. Podílí se na zajištění organizačního chodu oddělení.¹⁸

3.2. Speciální pedagog

„Speciální pedagog je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciací.“¹⁹ Mezi hlavní mezi hlavní činnosti tohoto pracovníka patří řízení činnosti vychovatelů a pedagogů volného času po metodické stránce a dále realizování programů zacházení a

---

17 HÁLA, J.: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005.

18 Čerpáno z Nařízení Generálního Ředitele 26/2006: čl. 9.

19 KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

vnitřní diferenciaci a to na vysoké úrovni odbornosti. Za odborné řízení určených zaměstnanců nelze považovat vedení administrativy spojené s plánováním služeb, výkaznictvím odpracovaných hodin, vedení evidence o docházce, čerpání dovolené, apod. Účastní se speciálně výchovných aktivit, jako je práce se skupinami a individuální práce s klienty. Speciální pedagog je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti pedagogických aspektů výkonu trestu, a to z hlediska všech osob vyskytujících se v areálu věznice (vězni + zaměstnanci). Od speciálního pedagoga je požadována kvalifikace v podobě vysokoškolského vzdělání magisterského studijního programu pochopitelně se zaměřením na pedagogiku.

Speciální pedagog pracuje samostatně v náplni své práce zpracovává, v rámci komplexního zacházení s odsouzenými a rozdělení činnosti pracovních týmů, koncepci na ucelené období při zachování zásad vnější a vnitřní diferenciaci pro jednotlivé kategorie odsouzených, která obsahuje zpravidla cílovou skupinu odsouzených, složky programu zacházení rozpracované v konkrétních projektech, personální, materiální a finanční zajištění a předkládá ji ke schválení řediteli věznice. Provádí pedagogickou diagnostiku a zpracovává pedagogické posouzení v rámci komplexní zprávy s příslušným doporučením pro program zacházení, přičemž výběr diagnostických metod je na jeho uvážení. Zpracovává v rámci měsíčního (týdenního) plánu přehled jednotlivých aktivit programu zacházení s určením místa, času a stanovením osobní odpovědnosti za jejich realizaci, společně s ostatními odbornými zaměstnanci stanoví konkrétní programy zacházení jednotlivým svěřeným odsouzeným a podílí se na vyhodnocování jejich účinnosti a aktualizaci. Vede osobně podle svého odborného zaměření nejméně jednu průběžnou aktivitu programu zacházení z oblasti speciálních výchovných aktivit a zajišťuje k tomu nezbytnou dokumentaci. Sleduje kvalitu účasti svěřených odsouzených v programu zacházení a změny v jejich chování, přičemž vhodné změny podněcuje a upevňuje, podílí se na zpracování průběžného hodnocení programu zacházení. Vede metodicky v rámci své odbornosti vychovatele a pedagogy volného času v oblasti přípravy a vedení jednotlivých aktivit, průběžného hodnocení programu zacházení a hodnocení zasílaných věznicí příslušným orgánům. Zúčastňuje se aktivně jednání poradních orgánů ředitele věznice včetně poradny drogové prevence (odborných komisí), předkládá odborná stanoviska k přerazování odsouzených v rámci vnitřní diferenciaci, v návaznosti na změny v chování a jednání jemu svěřených odsouzených navrhuje umístění odsouzených do krizového, výstupního, specializovaného oddělení, oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a

do bezdrogové zóny. Podílí se na rozhodování o zařazení odsouzených do seznamu objektů možného napadení či ohrožení a vytipování konfliktních a psychicky labilních odsouzených. Spolupracuje v součinnosti se sociálním pracovníkem se zákonným zástupcem mladistvého při řešení přípravy mladistvého na budoucí povolání, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace, zabezpečuje všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených v případě, že ve věznici není zřízeno odloučené pracoviště středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště Vězeňské služby. Je odborným garantem skladby knihovního fondu a výběru dalších médií z hlediska vhodnosti specifiky programů zacházení a účelu výkonu trestu. Provádí orientační pedagogické pohovory z podnětu odsouzených, zaměstnanců nebo na základě vlastních poznatků, poskytuje poradenskou pedagogickou pomoc v souladu s povahou daného případu a podmínkami. Zabezpečuje individuální pedagogickou péči o odsouzené, kteří jsou v krizových psychických stavech. Spolupodílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí ve vztahu k vězněným osobám a navrhuje z pedagogického hlediska příslušná opatření, vedoucí k jejich řešení, prevenci a eliminaci. Realizuje svěřenou kázeňskou pravomoc, podílí se na návrhu k rozhodování o udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo věznici, vyjadřuje se k výběru odsouzených k zařazení do práce, návštěv bez zrakové či sluchové kontroly a přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění.²⁰

3.3. Psycholog

„Povolání psychologa je ve vězeňském prostředí nesmírně důležité. A to nejen ve vztahu k odsouzeným, ale i k vězeňskému personálu, protože prostředí, ve kterém tento personál každodenně vykonává svoje povolání, je velmi stresující a působí zde mnoho negativních faktorů.“²¹ Psycholog musí splňovat odborné znalosti a musí mít magisterské vzdělání s psychologickým zaměřením. Úloha psychologa nehraje důležitou roli jen při samotném výkonu trestu odsouzených či v pomoci a poradenství personálu, ale má zásadní úlohu i v přijímacím řízení při výběru pracovníků do řad Vězeňské služby a následně také v kariérním růstu jednotlivých pracovníků. Psycholog je tedy schopen významným způsobem ovlivňovat složení vězeňského personálu.

---

²⁰ čerpáno z Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 26/2006

²¹ KRÁL V., Vězeňský personál Věznice Pardubice. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice 2008

Psycholog by měl být osobou vzbuzující důvěru a jistou dávku autority a to jak u odsouzených, tak i u vězeňského personálu. Psycholog by také měl navázat úzkou spoluprací s lékařem věznice a dbát na dodržování hygienických potažmo psychohygienických podmínek výkonu trestu.

V činnosti ve vztahu k odsouzeným psycholog posuzuje dle psychologických diagnóz odsouzené a umísťuje je do pro ně vhodných programů zacházení a sám se podílí na zpracovávání těchto programů. Jeho povinností je aktivně se podílet alespoň na jedné činnosti v programu speciálních výchovných aktivit programu zacházení. Sleduje také aktivitu a chování odsouzených v těchto programech. Stejně jako speciální pedagog se účastní zasedání poradních orgánů ředitele věznice a poradny drogové prevence, má vliv na přeřazování odsouzených do různých typů oddělení v rámci věznice. Provádí zvýšenou psychologickou péči u odsouzených, kteří vykazují možné příznaky sebepoškozování, dále u odsouzených odmítajících stravu a v dalších krizových psychických stavech. Právě v této rovině je důležitá jeho spolupráce s lékařem. I pro psychologa je povinností jako u ostatních odborných zaměstnanců zkoumat příčiny mimořádných událostí a navrhnout vhodná opatření k jejich potlačení, rozhodovat o přeřazování odsouzených či o přerušení výkonu trestu, dále zpracovává průběžná hodnocení programu zacházení.

3.4. Sociální pracovník

Činnost sociálního pracovníka je velice rozmanitá. Původním smyslem činnosti sociálního pracovníka je plynulý přechod odsouzeného do běžného života po propuštění. Na základě toho poskytuje sociálně právní informace a poradenství a zajišťuje kontakt s okolím, především s příbuznými. Do jeho kompetence spadá také vyřizování různých administrativních úkonů a ideálem je, aby odsouzený, který vyjde z vězení, měl zajištěnou práci, bydlení, měl vyřízeny všechny osobní doklady apod. Současná situace však úplně taková bohužel není.

Sociální pracovník přináší do věznice značný psychohygienický vliv. Hlavní náplní práce sociálního pracovníka je pomoc odsouzeným v jejich obtížné sociální situaci, při řešení partnerských, rodinných a mnoha dalších problémů. Je dobré, aby sociální pracovník měl již určité životní zkušenosti, aby dokázala objektivně a odpovědně řešit těžkou situaci odsouzené. Především se snaží vést odsouzené k samostatnosti, aby si odsouzení dokázali některé problémy řešit sami. Poskytuje sociálně právní poradenství

a zprostředkovává dále kontakt s orgány sociálního zabezpečení a dalšími státními i nestátními institucemi. Přípravuje vězně na propuštění z výkonu trestu, aby měli zajištěné osobní doklady po propuštění, aby se měli kam vrátit, nejlépe zpět ke své rodině. Proto se snaží klientům pomáhat udržovat kontakt s rodinou a s blízkými osobami po celou dobu výkonu trestu. Společně s vychovateli vyplňuje odsouzeným volný čas, například společnými vycházkami a výlety v rámci programu zacházení. Na post sociálního pracovníka je požadováno bakalářské vzdělání dle zákona č. 108/2006 Sb.

3.5. Vychovatel - terapeut

Poměrně nově zřízená specifická profese, jejíž pracovní náplň se podobá pozici psychologa. Avšak ve složitějších případech psychoterapie se případ postupuje psychologovi. Působnost vychovatele – terapeuta zastřešuje především skupinové terapie různého zaměření a orientace. Praxe je ovšem taková, že vychovatel – terapeut vede skupinové i individuální terapie a práce psychologa spočívá ve stanovení diagnózy, podle které poté vychovatel – terapeut volí konkrétní způsoby a metody léčby. Vychovatel – terapeut musí mít dokončené bakalářské studium s pedagogickým či jiným obdobným zaměřením. Je možné také mít zaměření psychologické kombinované se sociálně-psychologickým či terapeutickým výcvikem v rozsahu minimálně 200 hodin. Vychovatel – terapeut je metodicky řízen psychologem a platí pro něj obecné povinnosti odborných zaměstnanců jako pro všechny ostatní odborné zaměstnance. Při své práci, která má terapeutický charakter, volí různý obsah, formy a metody přístupu k odsouzeným, má za úkol vést alespoň tři speciálně výchovné aktivity programů zacházení a současně sledovat účast jednotlivých odsouzených na programu zacházení včetně změn v jejich chování. O důležitých skutečnostech musí informovat vychovatele a psychologa.

3.6. Pedagog volného času

Činnost pedagoga volného času drtivě spadá do oblasti volnočasových činností odsouzených, kde organizuje především sportovní a hlavně vzdělávací aktivity. Díky těmto organizovaným činnostem a událostem přispívá tento pracovník k vytváření příznivého klimatu ve věznicí a tím naplňuje cíle zacházení s vězni. Pro tohoto

pracovníka je dle platných směrnic dostačující vyšší odborné vzdělání pedagogického směru nebo doplněné o specializační pedagogické studium.²²

„Tento pracovník je řízen speciálním pedagogem a jeho charakter práce spočívá v realizování individuální, skupinové, zájmové a v závislosti na odbornosti také terapeutické (rukodělné, sportovní, kulturní) činnosti odsouzených.“²³ Pedagog volného času musí vést minimálně 4 průběžné aktivity programů zacházení a dále organizovat a realizovat akce pro odsouzené. Organizace probíhá ve spolupráci s ostatními pracovníky. I pro tohoto pracovníka platí již několikrát zmiňované povinnosti realizace programu zacházení týkající se všech odborných zaměstnanců.

3.7. Sociolog

Sociolog vykonává analytickou a poradenskou činnost na úseku personalistiky, výkonu trestu a vnějších vztahů. Provádí sledování a analýzu sociálních vztahů mezi odsouzenými, zaměřuje se na neformální struktury jak mezi odsouzenými a zaměstnanci, tak i mezi zaměstnanci navzájem, dále zachycuje demografické údaje a při sociometrických šetřeních tato data analyzuje s dalšími sociologickými daty, zpracovává metodiku a kritéria hodnocení členů pracovních týmů a skupin odsouzených, zkoumá celkovou sociální atmosféru ve věznici za účelem zkvalitnění zacházení s odsouzenými a celkových podmínek výkonu trestu, vede alespoň jednu průběžnou speciálně výchovnou aktivitu programu zacházení a plní další body pracovní náplně odborných zaměstnanců vztahující se k realizaci programu zacházení.²⁴ Na pracovní náplni sociologa je poukázáno na možná uplatnění oboru sociologie na poli vězeňství.

---

²² Nařízení Generálního Ředitele 18/2007: Příloha č.1.

²³ KRÁL V., Vězeňský personál Věznice Pardubice. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice 2008

²⁴ Nařízení Generálního Ředitele 26/2006: čl. 7

4. Programy zacházení u odsouzených realizované pedagogickými pracovníky

Při tvorbě programů zacházení je třeba vycházet z podmínek věznice, skladby odsouzených a personálních možností. Po přijetí odsouzeného do věznice k dosažení účelu výkonu trestu je v nástupním oddělení sestaven pro každého odsouzeného výchozí optimální individuální program zacházení jako základní forma cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného vězně.

Vypracování programu zacházení provádí tým specialistů. Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Komplexní zpráva je shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, případně lékařského posouzení a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného. Koordinace spolupráce pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka a popřípadě i duchovního po celou dobu náleží speciálnímu pedagogovi.

Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným, které směřují k dosažení cíle a dále způsob a četnost hodnocení. Souhlas s programem stvrdí odsouzený svým podpisem.²⁵

Shromážděný materiál musí obsahovat minimálně následující fakta:

- základní data o osobě odsouzeného, o jeho trestném činu a uloženém trestu (případně i o předchozích zločinech a trestech)
- důkladnou (především sociální) anamnézu
- psychologickou charakteristiku odsouzeného včetně jeho postojů ke spáchání trestného činu a uloženému trestu, rovněž tak
- lékařská doporučení (nikoli tedy lékařské diagnózy - ty mohou i pro tento účel zůstat lékařským tajemstvím), upozornění na nutná omezení a zdravotní rizika ve vztahu k pracovním, vzdělávacím, sportovním a dalším důležitým aktivitám odsouzeného
- podstatná rizika, problémy, obtíže a překážky, které nyní, tj. na začátku trestu odnětí svobody, brání budoucí dobré reintegraci odsouzeného do společnosti – právě na jejich odstranění, překonání nebo alespoň zmírnění

---

²⁵ KARABEC Z. a kol.: Dlouhodobé tresty odnětí svobody. 2006

bude třeba zaměřit zacházení s odsouzeným po celou dobu trvání jeho uvěznění.²⁶

„Vlastní zacházení s odsouzenými by mělo v ideální podobě zahrnovat paletu vzájemně provázaných postupů.“²⁷ Konkrétně se jedná o tyto programy:

- **edukační (vzdělávací)**
- **volnočasové**
- **pracovní**
- **tréninkové a psychoterapeutické techniky**
- **extramurální**

„Všechny jmenované programy směřují k jednotnému a jedinému cíli. Tím je příprava odsouzených na život na svobodě. Ve svém celku by vyjmenované programy měly přispívat ke změnám osobnosti odsouzených zaručujícím jejich neintegraci do společnosti.“²⁸ Odsouzenému je nabídnut jeden z programů. „Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem. Jeho základ tvoří pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného.“²⁹ „Program zacházení obsahuje časově rozvržený sled vhodných činností (aktivit odsouzeného i konání vězeňských pracovníků), sledujících dosažení pozitivních změn v chování a osobnosti odsouzeného. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účast na vzdělávání, určení speciálně výchovných aktivit, zájmových aktivit a zaměření se na oblast utváření vnějších vztahů.“³⁰ Programy zacházení jsou pravidelně vyhodnocovány a aktualizovány dle vývoje osobnosti odsouzeného a změnami jeho chování. „Hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení je základním podkladem pro návrh na přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu.“³¹

---

²⁶ HÁLA, J.: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005.

²⁷ ČÍRTKOVÁ L., ČERVINKA F.: Forenzní psychologie. Praha: SUPPORT. 2004

²⁸ ČÍRTKOVÁ L., ČERVINKA F.: Forenzní psychologie. Praha: SUPPORT. 2004

²⁹ Řád výkonu trestu odnětí svobody § 37

³⁰ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

³¹ Řád výkonu trestu odnětí svobody § 39 článek 1.

4.1. Edukační program

V posledních letech se klade velký důraz na vzdělávání vězňů v pracovních oborech s možností rekvalifikace či kvalifikace v řemeslech, či administrativně technických profesích. Z tohoto důvodu také řada evropských zemí organizuje ve vězení kurzy pro práci s počítači, vedení účetnictví, vedení administrativy, nebo na druhé straně výuční kurzy v oboru zedník, malíř, natěrač, klempíř apod. Tato myšlenka se přitom zakládá na ověřeném předpokladu, že pracovní kvalifikace, schopnost a možnost uplatnit se na trhu práce v kvalifikované profesi je výrazným faktorem eliminujícím případnou recidivu. Ze získaného dokladů o vzdělávání odsouzených nesmí být patrné, že byly získány ve výkonu trestu. Odsouzení, kteří nedokončí studium v době výkonu trestu, mají právo studium dokončit v příslušné škole.³² Tyto kurzy všeobecně vzdělávací i odborné pracovní výchovy mají řádný organizační rámec s povinnou docházkou, mnohdy velmi náročnými kvalifikačními zkouškami a získáním celostátně či celoevropsky platného osvědčení, či vysvědčení.

Mimo tyto formy vzdělávání je k dispozici řada krátkodobých, neformálních kurzů, kde je účast vězňů dobrovolná, ale je pozitivně hodnocena s tím, že má jistý vliv na případné podmíněčné propuštění. Jedná se především o kurzy jazykové, kdy se odsouzení učí cizímu jazyku a kurzy výtvarné výchovy či kreslení apod.

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se rozumí³³:

- 1) vzdělávání realizované školským vzdělávacím střediskem, kdy nabídka vzdělávacích aktivit je každoročně aktualizována: učební obory, základní škola, odborné, všeobecně vzdělávací a jiné kurzy.
- 2) Vzdělávání realizované pracovníky oddělení výkonu trestu v rámci plnění programů zacházení: jazykové, sociálněprávní kurzy, kurzy občanské nauky, kurz základů obsluhy PC.
- 3) Vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných či vysokých škol České republiky.

Vzdělávací aktivity uvedené v bodě 1) realizuje Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby České republiky. „Tato organizace jednoho učiliště s odloučenými pracovišti je mnohem výhodnější než zřizování samostatných učilišť

---

³² Řád výkonu trestu odnětí svobody § 46 odstavec 3

³³ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

v jednotlivých věznicích. Odloučená pracoviště školy – školská vzdělávací střediska - se nacházejí ve Věznicích v Opavě, Pardubicích, Plzni, Jablonci nad Nisou (Věznice Rýnovice), Valdicích a v Chomutově (Věznice Všehrady) a ve Světlé nad Sázavou.³⁴ Střední odborné učiliště bylo roku 1996 zařazeno do seznamu středních škol. Zařazení znamená, že SOU může vydávat oprávnění, celostátně platná vysvědčení a výuční listy, stejně jako každá jiná střední škola. Výuka probíhá v rozsahu více než 25 hodin týdně po dobu 10 měsíců v roce. Počet roků záleží dle studované oboru. O zařazení do vzdělávacího programu rozhoduje ředitel na návrh odborných pracovníků věznice. Vzdělávací programy jsou realizovány odsouzenými, kteří nejsou zařazení do zaměstnání, na základě stanovení konkrétních cílů při tvorbě programu zacházení nebo také odsouzení zařazení na specializovaná oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné. Odsouzení zařazení do vzdělávacího programu jsou osvobozeni od hrazení nákladů výkonu trestu.³⁵ Mladiství mají vzdělávací program jako povinný. Po dobu navštěvování výuky jsou osvobozeni od pracovní činnosti.

4.2. Volnočasové programy

Sociálně hodnotné prožívání volného času je problém většiny odsouzených s kriminálním životním stylem. Je to dáno jednak nedostatkem motivace k aktivnímu pozitivnímu a sociálně koncipovanému sociálnímu životnímu stylu a trávení volného času, jednak chyběním znalostí a dovedností.

Řada odsouzených trávila před zatčením většinu volného času po hospodách konzumací alkoholu, drog a nudou. Řada kriminologických výzkumů potvrzuje pasivní trávení volného času jako významný faktor přispívající ke kriminalitě

Smyslem volnočasových programů realizovaných ve vězení je:

- naučit odsouzené trávit volný čas, mimopracovní čas aktivně a smysluplně a po propuštění z výkonu trestu změnit podstatně životní styl
- ve výkonu trestu vyplnit čas odsouzených aktivní smysluplnou činností zaměřenou na rozvoj osobnosti, udržení fyzické a psychické kondice, vytvoření kulturních návyků a potřeb.

---

³⁴ www.vscr.cz in KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

³⁵ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

Volnočasové programy lze rozdělit na rekreativní, sportovní a kulturní. **Rekreativní** programy se zaměřují na obnovu fyzických a psychických sil a celkovou regeneraci po pracovním vytížení. Patří sem například sledování televize, kde je výběr programů a pořadů regulován pracovníky Vězeňské služby. Dále sem patří společenské hry, poslech vybrané hudby, kroužek zahradnictví nebo u žen ruční práce.

Sportovní volnočasové programy jsou z většiny případů organizovány pracovníky Vězeňské služby. Odehrávají se na sportovních místech ve věznicích. Jedná se především o míčové a pohybové hry. V některých hrách (stolní tenis, malá kopaná, nohejbal, volejbal) se pořádají turnaje mezi věznicemi. K dispozici mají vězni i posilovnu a hřiště, která jsou využívána ve volném čase vězňů bez organizace Vězeňské služby. Tyto programy využívají přirozené potřeby pohybu a vede vězně k pohybové kázni, sebeovládání a kolektivnímu soužití. Snaží se také přivést ke sportu i po vypršení trestu a dovést je k pokračování v civilních sportovních klubech. Tento program je populární především u mladších vězňů.

Kulturní programy jsou mnohdy prvním a jediným kulturním zážitkem odsouzeného v dosavadním životě. Jedná se především o kulturní vystoupení pěveckých, hudebních a dramatických souborů a kulturních institucí mimo vězení. Zájem vězňů je o tato vystoupení velký. Cílem kulturních programů je ovšem nejen poskytnout vězňům kvalitní kulturní zážitek, ale i motivovat je k vlastní kulturní produkci. Odněpaměti vězni kreslili a malovali nejrůznější výjevy z reálného i abstraktního světa. Pod vedením dobrého malíře, pedagoga či vychovatele vyjadřují v malbách svojí osobnost a ventilují svá vnitřní napětí. Vnímání, percepce výtvarných uměleckých děl i pokusy o vlastní produkci jsou z arteterapie dávno známé jako efektivní metody resocializace. Mnoho vězení má vlastní, dobře vedený arteterapeutický kabinet s výrazně pozitivním efektem. Ale i mnoho dalších kroužků, jako například čtenářský, či poslech moderní a klasické hudby na základě výběru vězňů, jsou přijímány velmi pozitivně a jsou velmi kladně hodnoceny.³⁶

4.3. Pracovní programy

Práce je jedním z nejdůležitějších prvků zacházení s odsouzenými. Jedná se o základní a nezastupitelný pozitivní faktor v působení na odsouzené. Dobře řízená a

---

³⁶ MEZNÍK J. a kolektiv: Základy penologie. Brno: MU, 1995.

organizovaná práce rozvíjí pracovní návyky odsouzených. Upevněním návyku na práci se zvyšuje šance na reintegraci odsouzeného po vypršení trestu. Pracovní aktivita také napomáhá snižovat případnou agresivitu a pomáhá ke zklidnění psychosomatických funkcí. Z odměn za práci se hradí výživné pro děti odsouzeného, náklady na výkon trestu odnětí svobody, další pohledávky, úložné a kapesné. Povinnost pracovat je ustanovena ve zákoně o výkonu trestu svobody (§ 29 odst. 1). Pokud zdravotní stav odsouzeného snese pracovní zatížení, tak je rozhodnutím ředitele věznice na návrh odborných pracovníků zařazen do zaměstnání. Odsouzení jsou do práce zařazováni s ohledem na jejich vzdělání, praxi v oboru, zdravotnímu stavu, výši pohledávek, délce trestu a skutečnému zájmu pracovat. Základní oblasti dělení pracovních příležitostí jsou tyto:

- a) pracoviště vlastních vnitřních provozů věznice
- b) pracoviště na základě smlouvy s jinými subjekty uvnitř věznice
- c) pracoviště vnější na základě smlouvy s jinými subjekty

Do pracovní doby se nepočítá úklidová, brigádnická a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, kterou provádějí zpravidla všichni odsouzení, a pracovní terapie, která je součástí programu zacházení. Za tuto práci není nárok na pracovní odměnu.³⁷

Je zakázáno školit a zařazovat odsouzené k výkonu prací s výbušninami. Jestliže odsouzený při práci přichází do styku s omamnými a psychotropními látkami nebo jedy anebo s jinými látkami, které mohou vyvolat zvýšené nebezpečí újmy na zdraví nebo škody na majetku, je třeba nad ním zajistit zvýšenou kontrolu.³⁸

4.4. Tréninkové a psychoterapeutické techniky

Zkušenost ověřená praxí, spočívající ve zjištění četných psychopatologických symptomů a syndromů v osobnostních rysech delikventů a jejich četných návyků na drogy a alkohol vyústila v potřebu zavést léčebné programy do vězeňské praxe. Psychoterapeutické programy vycházejí z obvyklé psychoterapeutické praxe v psychiatrických zařízeních aplikované na programy ve věznici. Psychoterapie formou individuálních cílených psychologických intervencí usiluje o odstranění či eliminování těch projevů a vlastností odsouzeného, které byly penitenciární diagnózou

---

³⁷ § 32 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody

³⁸ § 31 zákona o výkonu trestu odnětí svobody

identifikovány jako kriminogenní. Jde o dlouhodobý program, kdy zkušený terapeut, většinou psycholog či psychiatr v plánovaných sezeních psychologickými metodami dlouhodobě působí na jedince. Tyto metody jsou bezesporu účinné, ale problém je v tom, že obsáhnou velmi malý počet vězňů a zavážou značnou část pracovní doby terapeuta.

4.5. Extramurální

Pod tímto názvem se sdružují aktivity, které přispívají k udržení kontaktu s prostředím za zdmi věznice. Tyto aktivity v kladném směru přispívají k soběstačnému a plnohodnotnému životu odsouzeného po jeho propuštění z výkonu trestu. V průběhu výkonu trestu a zejména v době před propuštěním z výkonu trestu se odsouzený aktivně připravuje na další život. V tomto směru je odsouzenému nápomocna zejména příslušná sociální pracovnice. Odsouzený plní individuální úkoly stanovené programem zacházení, stanovené na základě podnětů sociální pracovnice. Mezi tyto úkoly například patří: udržení a posílení pozitivních vazeb s blízkými, uspořádání a vyřizování sociálních podmínek života po propuštění, vyřizování základních dokladů nezbytných pro další jednání na úřadech práce, navazování kontaktů s charitativními organizacemi a dalšími subjekty, které mohou zprostředkovat pomoc nebo samy zajistit vhodné podmínky v prvních dnech života odsouzeného po jeho propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a také spolupráce s probační a mediační službou.³⁹

Do této kategorie můžeme zařadit i četbu knih, časopisů či jiných periodik. Dále je odsouzenému umožněno ve svém volném čase využívat sportovní materiál, který je ve věznici k dispozici, případně společenské hry.

Odsouzení mají také právo na přijímání, ale i poskytování duchovní služby. Ve věznicích je zřízena vězeňská duchovní služba, zajišťovaná kaplanem Vězeňské služby a zástupci registrovaných církví.

---

³⁹ KOCANDA Martin. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007

Závěr

Tato bakalářská práce přinesla popis vězeňství v ČR, popis Vězeňské služby a popis profilací věznic v České Republice. Práce se věnovala hlavně činnosti pedagogických pracovníků ve vězeňství. Od právního vymezení jejich činnosti, přes popis jejich pracovní náplně k programům zacházení u odsouzených vězňů, které tito odborní pracovníci zastřešují. Práce se také dotýká života odsouzených za mřížemi a přibližuje ho lidem neznajícím toto prostředí. Jsou zde uvedeny právní normy udávající povinnosti, úkoly, ale i možnosti vězňů a také pedagogických pracovníků.

České ale i evropské vězeňství postupuje směrem dopředu velkými kroky, tudíž se může stát, že po vydání nové novelizace zákona může být práce lehce neaktuální, ale i přesto věřím, že tato práce bude pro mnohé přínosem k porozumění systému Vězeňství v České Republice, porozumění organizaci a funkci Vězeňské služby a k porozumění práci pedagogických pracovníků ve vězeňství.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura

- ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. Úvod do penologie. Praha: policejní akademie ČR, 1997. 148 s. ISBN 80-7251-104-1
- ČERNÍKOVÁ, V. a kolektiv. SOCIÁLNÍ OCHRANA terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0
- ČÍRTKOVÁ, L. a ČERVINKA, F.. Forezní psychologie. 1. vyd. Praha: Vydavatelství odborné psychologické literatury SUPPORT, 1994. 206 s.
- FOUCAULT, M.: Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení. Praha: Dauphin, 2000. ISBN: 80-86019-96-9.
- HÁLA, J.: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN - 80 - 86708 - 05 - 5
- HANUŠ, B. Primární základy penologie. 1. vyd. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského s.r.o., 2005. 95 s. ISBN 80-86723-14-3
- KARABEC Z. a kol.: Dlouhodobé tresty odnětí svobody. 2006
- KOCANDA M. Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České Republice. Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno. 2007
- KRÁL V., Vězeňský personál Věznice Pardubice. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice 2008
- MEZNÍK J. a kolektiv: Základy penologie. Brno: MU, 1995. ISBN 80-210-1248-X
- NOVOTNÝ, O. a kol. Trestní právo hmotné. I. Obecná část. Praha : Kodex, 1997, s.197.
- VÁGNEROVÁ, M.: Úvod do psychologie. Praha: Karolinum,1999. ISBN 80-7184-421-7
- VÁGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie. Praha: UK, 1999. ISBN 80-7184-803-4

Použité internetové zdroje:

- <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>
- <http://portal.gov.cz/>
- <http://www.vscr.cz>
- <http://www.vscr.cz/pardubice>
- <http://www.vscr.cz/znojmo>
- <http://www.zakonyonline.cz/>

Použité dokumenty či periodika:

- *Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 26/2006. Praha: 2006*
- *Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 18/2007. Praha: 2007*
- *Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.*
- *Zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě ČR.*